

STORTINGET

Representantforslag 21 S

(2024–2025)

fra stortingsrepresentantene Anne Kristine Linnestad, Erlend Larsen, Liv Kari Eskeland, Mahmoud Farahmand og Turid Kristensen

Dokument 8:21 S (2024–2025)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anne Kristine Linnestad, Erlend Larsen, Liv Kari Eskeland, Mahmoud Farahmand og Turid Kristensen om lavere vann- og avløpsgebyrer

Til Stortinget

Bakgrunn

Om lag 4,5 millioner mennesker i Norge får drikkevannet sitt fra kommunale vannforsyninger. Det er et stort vedlikeholdsetterslep på vann- og avløpsnett over hele landet, og Norsk Vann beregnet i 2021 at det ville være et samlet investeringsbehov i perioden 2021 til 2040 på 332 mrd. kroner. Med dagens regelverk vil kostnadene for de økte utgiftene ved å oppgradere vann- og avløpsnett bli belastet innbyggerne direkte gjennom de kommunale gebyrene. Dette vil få konsekvenser for husholdningene i en periode som allerede preges av økte levekostnader.

Organisasjonen Huseierne legger hvert år frem bokostnadsindeksen, som viser hvor store bokostnader husholdninger har og hvordan det har utviklet seg over tid. I 2023 økte bokostnadene med 25 pst. på landsbasis, og i 2024 har de hittil økt med 12 pst. Totalt har bokostnadene doblet seg siden 2017. Forslagsstillerne mener derfor at det er viktig å prioritere tiltak som vil få ned bokostnadene for husholdningene.

«Mulighetsstudie for VA-sektoren med samfunnsøkonomiske analyser», som ble utarbeidet av Oslo Economics, COWI og Kinei våren 2022, viser at samarbeid mellom kommuner kan gi mer effektive tjenester per

gebyrkrone. Likevel var det i 2020 279 kommuner som ikke samarbeidet med andre. Mindre kommuner har ofte høyere gebyrer, og rapporten anbefaler en mer effektiv organisering for å lette byrden på innbyggerne. Derfor mener forslagsstillerne at regjeringen må utrede incentividninger som legger til rette for økt samarbeid.

Renseanlegg er store investeringer som blir fordelt over mange år. I 2021 økte regjeringen Solberg avskrivningstiden for renseanlegg fra 20 til 40 år. Det å ha lengre avskrivningstid vil gi lavere årlige kostnader for innbyggerne, men samtidig er det viktig å ha med seg at rentekostnadene for investeringen totalt sett blir større. Forslagsstillerne mener likevel at det å forlenge avskrivningstiden er et tiltak som vil bidra til riktigere gebyrer over tid. Lengre avskrivningstid vil være i tråd med generasjonsprinsippet.

Investeringene som kommunene må gjøre innenfor dette området, er store, og dersom alt skal finansieres med selvkost, vil det bli meget store kostnader for den enkelte husholdning. Det er derfor et behov for å gjennomgå alle delene av selvkostprinsippet som finansieringsmodell for vann- og avløpssektoren.

Det er kalkylerenten som legges til grunn for å beregne selvkost. Kalkylerenten er lik årets gjennomsnittlige femårige swaprente med et tillegg på 0,5 prosentpoeng. Kommunene har per i dag ikke mulighet til å velge om de vil legge kalkylerenten eller den reelle renten på lån til investeringer i selvkostområdet til grunn når de budsjetterer for investeringene. Dersom det blir et avvik mellom faktisk rente og kalkylerente, skal det med dagens forskrift ikke avregnes mot selvkostfondet, men benyttes i kommunens øvrige drift. Dersom kommunene får mulighet til å velge mellom kalkylerente og vanlig bankrente, kan kommunene velge det som gir de beste

rentebetingelsene og lavere gebyr for innbyggerne. Denne valgmuligheten kan også gi kommunene insentiver til å gjennomføre investeringer innenfor selvkostområdet som reduserer klimagassutslippene og/eller energiforbruket. Dette er investeringer som kan gi kommunene tilgang på grønne lån med lavere rente og som konsekvens gi innbyggerne lavere gebyr.

I tillegg til lavere gebyrer bør gebyrene være jevne over tid. Det er flere tiltak som påvirker dette. Ett av disse er hvordan selvkostfondet kan brukes. Med dagens regelverk må overskudd eller underskudd fra et år dekkes inn over fem år. Det å endre regelverket til å gjøre perioden hvor underskudd må dekkes og overskudd må brukes, mer fleksibel, vil kunne forhindre store hopp i gebyrene fra ett år til det neste.

Det er store lekkasjer på vannledningene over store deler av landet. Beregnet prosentvis lekkasje fra vannforsyningssystemene i Norge var på anslagsvis 29 pst. i 2022 ifølge Folkehelseinstituttets rapportering av data for vannforsyningssystemer i Norge for 2022. Lekkasjeandelen varierer mellom kommunene. Prosentvis lekkasjeandel varierer i nevnte rapport fra 25 pst. i Matilsynets region midt (Trøndelag og Møre og Romsdal) til 32 pst. i region nord og region øst. Vannledningene ligger ofte i samme grøft som avløpsledningene, og det betyr at risikoen for krysskontaminasjon, som kan påvirke både helse og miljø, er stor. I Nasjonale mål for vann og helse med gjennomføringsplan - Målsettinger og tiltak under Protokollen for vann og helse er det satt som mål at gjennomsnittlig lekkasje av drikkevann skal være under 25 pst. innen 2033.

Klimaendringer fører med seg utfordringer med både flom og overvann.

Overvannsutvalget anslo at de totale skadekostnadene for overvann ligger mellom 1,6 til 3,6 mrd. kroner per år. Utvalget pekte på at disse kostnadene er forventet å øke til 45 til 100 mrd. kroner i løpet av de neste 40 årene. Utvalget mente at det er behov for at kommunene klimatilpasser sine kommuneplaner, reguleringsplaner og overvannssystemer for å forebygge skadevirkninger som følge av overvann, dersom de skal få ned de forventede fremtidige kostnadene.

Det å ta igjen vedlikeholdsetterslepet fordrer at kommunene prioriterer denne investeringen. Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at fornyelsen av vannledningsnett varierer fra år til år, men over tid er meget lav. I treårsperioden 2021–2023 er den gjennomsnittlige fornyelsesgraden 0,6 pst., noe ned fra 0,7 som var gjennomsnitts fornyelsesgraden for de tre foregående årene 2019–2021. Med en fornyelsesgrad på 0,7 pst. vil det ta nærmere 150 år å fornye hele ledningsnett. Det at lekkasjene er så store som de er i dag, viser at det er behov

for å øke tempoet for å tette lekkasjene og oppgradere ledningsnett. Totalt sett har kommunene doblet sine investeringer i vann, avløp og renovasjon fra drøyt 11 mrd. kroner i 2015 til nesten 23 mrd. kroner i 2023. Økningen som har skjedd i årene 2021 til 2023, mener SSB har en sammenheng med økte krav til rensing av nitrogen i avløpsvannet.

For å klare å øke takten på fornying og oppgradering av ledningsnett og å bygge og tilpasse anlegg i den skalaen det er behov for, vil det være avgjørende at det er tilstrekkelig og god nok kompetanse innenfor vann- og avløpssektoren, og at det legges til rette for ny teknologi. Dagens situasjon viser dessverre at det er store rekrutteringsutfordringer som på sikt kan føre til svekket effektivitet og øke risikoen for feilinvesteringer. Dette kan igjen gi innbyggere dårligere tjenester og høyere risiko.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen gjennomføre en evaluering av hvordan selvkost som finansieringsmodell for vann- og avløpssektoren fungerer, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.
2. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2025 med en insentivordning for å motivere til regional organisering etter modellen som ble anbefalt i Mulighetsstudie for VA-sektoren med samfunnsøkonomiske analyser, som ble lagt fram i januar 2022.
3. Stortinget ber regjeringen revidere forskrift om beregning av samlet selvkost for kommunale og fylkeskommunale gebyrer (selvkostforskriften) med mål om å forlenge perioden for når fremtidig overskudd må tilbakeføres eller underskudd kan fremføres.
4. Stortinget ber regjeringen forlenge maksimal avskrivningstid på renseanlegg, pumpestasjoner, høydebasseng og ledningsnett i forskrift om økonomiplan, årsbudsjett, årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner mv.
5. Stortinget ber regjeringen i forbindelse med kommuneproposisjonen 2025 vurdere konsekvensene av å gi kommunene mulighet til å velge mellom å bruke kalkylerente eller reell rente i budsjetteringen av investeringer på selvkostområdet.

6. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en utredning om og forslag til en vannreform med mål om mer effektiv organisering, mindre vannlekkasje og lavere gebyrer for innbyggerne, med inspirasjon fra Danmarks vannreform fra 2007.

14. november 2024

Anne Kristine Linnestad

Erlend Larsen

Liv Kari Eskeland

Mahmoud Farahmand

Turid Kristensen

